

Jaroslav Hudec, Mezolit Moravy, Sliezska a juhozápadného Slovenska (Brno 1996). 169 str. textu, 41 grafů, 48 obr.

Na vymedzenom území bolo možné na základe študovaného materiálu určiť spoločné a špecifické znaky jednotlivých lokalít, resp. oblastí, a to predovšetkým na základe technologickej analýzy kamennej industrie, ktorá tvorí najdôležitejší zdroj poznania mezolitu na Morave, v Sliezske a na juhozápadnom Slovensku.

V kamennej industrii patrí medzi spoločné znaky predovšetkým veľmi vysoký podiel odpadu a neretušovaných artefaktov ku retušovaným nástrojom. Medzi polotovarmi retušovaných nástrojov prevládali technologicke skupiny z fázy preparácie a ťažby jadra. Z typov sú na prvom mieste mikrolity a škrabadlá. Poradie je špecifické podľa lokalít, resp. regiónov. Tvar jadra nie je typologicky štandardizovaný, takisto spôsob jeho ťažby. Závisel skôr od východzej formy suroviny (okružliak).

Využívané boli výhradne domáce zdroje surovín. Ostatné suroviny, predovšetkým poľskej proveniencie, boli skôr doplnkové a medzi domácimi surovinami pôsobili svojim malým zastúpením skôr exoticky (čokoládový rohovec, krakovský jurský rohovec, baltický pazúrik, obsidián, limnosilit). V niektorých prípadoch nemožno vylúčiť ani dôvody estetické (obsidián, krištáľ).

Pri produkcii mikrolitov bola používaná vrubová technika delenia čepeľ. Nebola však dominantná.

Ako na juhozápadnom Slovensku, tak aj na Morave a v Sliezske sú všetky lokality situované na pieskových dunách. Veľká väčšina lokalít, až na výnimky, je poškodená postdepozíčnými procesmi (eolická činnosť vetra a splachy) a mladšou antropogénnou činnosťou (mladšie zásahy v praveku a stredoveku, hlboká orba).

Špecifickými znakmi sa dajú lokality na sledovanom území roztriediť do niekoľkých skupín, ktoré sa zároveň kryjú s jednotlivými regiónmi. Prvou vyčlenenou skupinou sú náleziská v oblasti dolného Váhu, na juhozápadnom Slovensku. Patrí sem Sereď — Mačanské vršky, Dolná Streda — Vršky, Tomášikovo, Mostová. Spoločnými znakmi v typológii kamennej industrie je prevaha mikrolitov nad škrabadlami, v technológii používanie čepeľok a mikročepeľok pri produkcii retušovaných nástrojov. Charakteristické sú pre túto skupinu širšie, dobre vypracované trapézy, ktoré môžu poslúžiť ako chronologický prvok. Pre skupinu mikrolitov je charakteristická čepeľovitosť. Ako surovina bol masovo používaný radiolarit, zbieraný na okolitých terasách Váhu. Doplnkovo limnosilit z terás dolných tokov Hrona a Nitry. Ojedinelé nálezy krakovských jurských rohovcov dokladajú styky s Poľskom.

Druhým samostatným regiónom môže byť oblasť Bratislavskej brány, s lokalitou Bratislava — Dúbravka, ako križovatka ciest v Podunajsku, čo dokladá surovinové zloženie nepočetných nálezových súborov (radiolarit, rohovec typu Krumlovský les, krakovský jurský rohovec).

Dôležitou a pomerne početnou skupinou nálezísk je koncentrácia lokalít na južnej Morave. Z nich najlepšie skúmanou lokalitou je Smolín. Ďalšími lokalitami sú Přibice, Dolní Věstonice, Šakvice, Mikulčice, Pohansko. Typologicky sú juhomoravské lokality charakteristické prevahou škrabadiel nad mikrolitmi, medzi ktorými prevažujú šikmo retušované hroty typu Komornica nad hrotmi tardenoiskými. Trapézy vznikli nedbalým oretušením úštetu, alebo polotovaru získaného delením čepeľ. Celá skupina retušovanej industrie sa dá označiť ako úštetová. Ako surovina poslúžil rohovec typu Krumlovský les, doplnkovo spongolit a ostatné regionálne suroviny z Moravy (horský krištáľ, kremeň, kremeneč, opál, porcelanit, rohovec typu Olomoučany). Najväčšie množstvo importovaných surovín pochádza zo Slovenska (radiolarity). Z väčšej diaľky boli donášané

kriedové morénové rohovce zo Sliezska a južného Poľska čokoládový rohovec a jurský krakovský rohovec. Chronologicky sa z juhomoravskej skupiny nálezísk vymykajú Šakvice obojstranne precízne opracovanými segmentami a Mikulčice širšími pretiahlymi trapézmi, čo by indikovalo relatívne mladšie obdobie, než z akého pochádzajú ostatné lokality.

Posledná skupina nálezísk sa nachádza v okolí Přebora (poloha „statek“ a „bažantnice“). Surovinové zloženie dokladá väzbu na blízke zdroje morénových kriedových rohovcov, okrem ktorých sa v nálezových celkoch zistila aj prítomnosť radiolaritov a hrubých miestnych surovín.

Problematickú lokalitu Opava — Kylešovický kopec je možné na základe charakteristických hrotov s vrubom zaradiť skôr k neskorému paleolitu Poľska, než k mezolitu Sliezska.

Z typologicko–technologického hľadiska ide v prípade juhomoravských lokalít o regionálnu mezolitickú skupinu s autochtóнным vývojom z neskoropaleolitických skupín (tišovská skupina, masový výskyt „tarnovských“ úštepových škrabadiel) pod vplyvom technokomplexu z horného Podunajska (sk. Beuron–Coincy, výskyt uniformných tardenoiských hrotov) za silných vplyvov z Poľska, z oblasti komornického technokomplexu v období boreálu (vysoký podiel komornických hrotov v skupine mikrolitov). Pod vplyvom sa nemyslí fyzický prienik.

Na juhozápadnom Slovensku je situácia neistá. Slovenský materiál nemá totižto v poľských nálezových súboroch analógie a v Maďarsku je pre nespracovanosť mezolitu situácia neprehľadná. Dosiaľ boli lokality zo Slovenska zaraďované do sauveterrienu. Prijateľnejšia je však predstava domáceho vývoja s neskoropaleolitickými epigravetienskymi tradíciami. Zariadenie do sauveterrienu mohlo vyplývať z toho, že tento západoeurópsky technokomplex sa vyvíjal na predpolí Álp práve z neskorého gravetienu. Prítomnosť charakteristických trapézov chronologicky radí túto dolnopovážsku skupinu mezolitických lokalít na prelom boreálu a atlantiku.

Nálezové súbory z Bratislavy — Dúbravky a okolia Přebora nemožno pre nejasné nálezové okolnosti ani na základe typologicko–technologickej analýzy bližšie chronologicky zaradiť.

Všeobecne možno konštatovať, že pri produkcii kamenných nástrojov, ako pracovných častí, prevládajú funkčné aspekty (pragmatickosť pri ťažbe surovín a výrobe nástrojov) nad nefukčnými (morfológická nejednotnosť v nadregionálnych vzťahoch). Početnejšia produkcia niektorých typov nástrojov môže súvisieť s orientáciou na spracovanie určitého druhu organického materiálu, alebo so štandardnými pracovnými postupmi (rutina) pri ich spracovaní (napr. škrabadlá — spracovanie kože). V budúcnosti by v tomto smere veľmi pomohli trasologické analýzy nálezových celkov.

Kvôli lepšiemu poznaniu mezolitu bude treba rozmnôžiť počet nálezísk vo vytypovaných regiónoch, rozlišovať povrchové zbery od skúmaných lokalít, získať chronologické informácie z geologických profilov a v neposlednom rade rešpektovať predovšetkým fenomén jedinečnosti jednotlivých regiónov a tým nepreceňovať metódu analógie.

Petr Obřusta, Laténské osídlení jihozápadní Moravy, (Brno 1996). I.díl — 165 str., 6 map, II.díl — 287 str., III.díl — 136 tabulek.

Hlavním úkolem práce bylo shromáždit všechny dostupné archeologické prameny, včetně identifikace jejich topografické polohy, umožňující do jisté míry přehodnotit dosavadní představy o intenzitě a charakteru laténské osídlení na jihozápadní Moravě. Ukázalo se, že nejde o nepodstatnou periferii s řídkým a ojedinělým osídlením. Jižní část území (Znojensko a Břeclavsko) se otevírá do Podunají a její vývoj má spojitost s územím dnešního Rakouska, kde je doloženo velmi časně starolaténské osídlení. Právě jižní a jihovýchodní část Moravy má důležité postavení v rámci